

**ГОДИШНИНИ И ЮБИЛЕИ /
ANNIVERSARIES AND JUBELEES**

**ЗАБЕЛЕЖИТЕЛЕН УЧЕН, ИЗКЛЮЧИТЕЛЕН ЧОВЕК,
ДОСТОЕН ГРАЖДАНИН. МАРИЯ ПОПОВА НА 80**
(РАЗКАЗ ЗА ИСТИНСКИЯ ЧОВЕК... ИЛИ ПРОСТО МАРИЯ)

**AN OUTSTANDING SCHOLAR, AN EXTRAORDINARY PERSON,
A WORTHY CITIZEN. MARIA POPOVA TURNS 80**
(A TALE OF A TRUE HUMAN... OR JUST MARIA)

Да се говори за учен като чл.-кор. проф. д. ф. н. Мария Попова и е лесно, и е трудно. Лесно е, защото тя е един от най-видните представители на съвременната българска лингвистика със сериозна научна подготовка и с широкоспектърни езиковедски интереси – терминология, терминография, лексикология, лексикография, семантика, номинация, лексикално-синтактични проблеми, методика на чуждоезиковото обучение, езикова култура и др. Трудно е, защото не е възможно в едно кратко изложение да се обхванат всички нейни приноси и значителни научни постижения, както и да се опише богатството и красотата на нейната личност.

Юбилеят на чл.-кор. Мария Попова е един добър повод още веднъж да изразим своето уважение към нейната личност, съчетаваща качества на голям учен и забележителен човек. Тя е родена на 15 септември 1941 г. в Панагюрище в будно учителско семейство. След като завършва българска филология в СУ „Климент Охридски“ през 1964 г., тя постъпва на работа като учителка в Техникума по минно дело в родния си град. През 1969 г. спечелва конкурс за преподавател по български език в Института за чуждестранни студенти, където работи до 1978 г. През 1977 г. защитава дисертация за получаване на научната степен *доктор* (тогава *кандидат на науките*) на тема *Валентността на глаголите в съвременния български език*. През 1987 г. тя издава първия *Кратък валентен речник на глаголите в българския език* (София, Изд. на БАН, 1987, 544 с.). Тези трудове са приноси в разработването на общата теория на валентността. Авторката изследва валентните отношения на глаголите в българския език и създава теоретична рамка за тяхната класификация при отчитане на различни характеристики. В речника е описана задължителната съчетаемост на 1000 гла-

голни единици, подбрани така, че установените типове съчетаемост да са достатъчно представителни за глаголната система на българския език.

През 1978 г. М. Попова постъпва на работа в Института за български език към БАН, където преминава значителна част от нейния дългогодишен и плодотворен творчески път. В началото на 80-те години на ХХ в. тя постепенно се ориентира към проблемите на терминологията и прави редица публикации в тази област. През 1985 г. излиза монографията ѝ *Термини словосъчетания (из областта на товароподемните и подемно-транспортните машини)* (София, Изд. на БАН, 1985, 207 с.). В нея М. Попова се спира на мястото на термините словосъчетания в лексикалната система на езика, разглежда термините словосъчетания като съотношение между понятийни, семантични и формално-граматични категории и прави подробна класификация на техните формално-структурни модели.

През 1985 г. М. Попова защитава дисертация за получаване на научната степен *доктор на филологическите науки* на тема *Номинацията в българската терминология*, а през 1990 г. излиза книгата ѝ *Типология на терминологичната номинация* (София, Изд. на БАН, 1990, 250 с.). В този извънредно значим монографичен труд М. Попова създава оригинална методика за изследване на закономерностите при терминологичното назоваване. Процесът на назоваване се изследва и обосновава в неговата цялост – от най-дълбокото равнище на осмисляне на понятието през избора на номинационни признаци до тяхното изразяване във външната форма на термина. Друг важен момент от това изследване е сполучливото представяне на процеса на назоваване чрез отчетливото разграничение между съдържанието и значението на термина – съвкупността на всички признаци на обекта образува съдържанието на понятието за него, а в значението на термина участват само най-съществените признаци на обекта, които се отразяват и в неговата дефиниция. Ще отбележим, че предложеният модел на терминологична номинация, изведен в ономасиологичен план, е изследван от авторката и в семасиологичен план с предложената от нея методика за проверка на резултата от номинационния акт и за оценка на неговата номинационна стойност. Този труд е съществен принос в теорията на номинацията и в терминологичната теория като цяло.

На терминологичната номинация М. Попова посвещава още няколко свои публикации, водена от разбирането, че този проблем не е достатъчно проучен. Той е много сложен, но и много важен не само за терминологичната теория, но и за терминологичната практика, защото чрез терминологичната номинация научните понятия намират своите названия посредством моделите за формалноезиково изразяване на термините. От тези публикации ще споменем *По някои въпроси на терминологичната номинация* (В: *Терминология и международно научно-техническо сътрудничество*, т. 1, София, 1985, с. 108–113); *Метафората като средство за номинация* (с

оглед на терминологичната номинация) (В: сп. *Български език*, № 1, 1986, с. 22–31); *Метонимията като средство за номинация (по материали от българската терминология)* (В: *Втори международен конгрес по българистика. Доклади, т. 3. Съвременен български език*. София, Изд. на БАН, 1987, с. 94–102); *Параметри на терминологичната номинация* (В: *Славистичен сборник*, София, Изд. на БАН, 1988, с. 136–146); *По някои въпроси на вторичната терминологична номинация* (В: сп. *Език и литература*, № 3, 1988, с. 60–66); *Лексикосемантични особености на терминологичната номинация* (В: сп. *Съпоставително езикознание*, № 6, 1988, с. 26–32) и др.

Задълбоченият и новаторски подход на М. Попова в терминологичните изследвания намира своето приложение и в монографията ѝ „Понятийно-семантичната категория *свойство* в българската терминология“ (София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 2000, 212 с.). В този свой труд авторката изследва термините за назоваване на свойство както във връзка с теоретичното обосноваване на характерните им особености като езикови единици, така и с оглед на практическите нужди на терминологичната дейност.

М. Попова има приносни разработки и върху системността и вариантността в терминологията, на проблема *свое – чуждо* в терминологията, на проявите на глобализация в езика, свързани с тенденцията към интернационализация.

Венец в цялостното ѝ научно творчество представлява книгата *Теория на терминологията* (Велико Търново, изд. „Знак 94“, 2012, 687 с.). Това е един извънредно значим, много стойностен и фундаментален научен труд, който очертава пътя на съвременната терминологична наука не само в България и има голямо значение за по-нататъшното развитие на българското и на световното терминознание. Тук авторката обогатява и доразвива своите научни идеи и търсения, залегнали в предишните ѝ изследвания. Книгата се състои от два предговора, три части и заключение. Автор на първия предговор е видният руски учен Виктор Андреевич Татаринов – терминолог на световно ниво, член на много руски и международни научни организации, президент на Руското терминологично общество „Росстерм“, председател на Комисията по терминознание към Международния комитет на славистите и главен редактор на сп. „Славянское терминоведение“. Своя предговор В. Татаринов е озаглавил „Интегрална теория на общото и българското терминознание“ и с това заглавие много точно определя същността на тази книга. Той казва: „Авторката на книгата поражда със своята начетеност в областта на терминознанието и с познаването на литературата по въпроса в планетарен мащаб. От вниманието на Мария Попова очевидно не е убягнало нито едно достижение в световното терминознание. Същевременно това е позволило на учения да създаде наистина оригинална концепция на науката за термина, която бихме определили като интегративно терминознание“.

Първата част на книгата е озаглавена *Термин и терминология*. Тя се състои от два раздела: „Терминът като инструмент на знанието“ и „Терминологията като наука“. В първия раздел авторката много подробно се спира на сложната природа на термина, на различните аспекти, по които той може да бъде изучаван, на многобройните дефиниции за него, на неговия състав и структура, както и на изискванията, на които той трябва да отговаря. Разглеждайки термина като инструмент на знанието и опирайки се на предишни свои разработки, авторката въвежда т. нар. **комплексен подход** в терминологията. Това е новаторско постижение на чл.-кор. М. Попова, защото чрез него тя разработва нов модел при изучаването на термините. Втората част се нарича *Терминообразуване и терминологична номинация*. Тя също се състои от два раздела: терминообразуване и терминологична номинация в ономаσιологичен аспект, т. е. самият номинационен процес; и в семасиологичен аспект, т. е. оценка на резултатите от номинационния процес, от номинационния. Авторката е разгледала тези въпроси много подробно и с изключителна вещина и ерудиция. Третата част се нарича *Системност и вариантност в терминологията* и също се състои от два раздела. Първият е посветен на проблема за системността. В резултат на своите проучвания М. Попова не само разработва теоретичен модел за системността в терминологията, но и създава оригинална методика за неговото приложение в терминологичната практика при описанието и структурирането на отделните терминологични системи и в работата на специалистите от отделните научни области. Вторият раздел на третата част разглежда вариантността, която, най-общо казано, бива *семантична* и *формална*. Заслужава да се отбележи и езикът, на който е написана книгата. С начина, по-който я е написала, М. Попова доказва, че и за най-сложната научна материя може да се пише ясно, точно и разбираемо.

През 2017 г. М. Попова издава книгата *Приложно терминология* (София, изд. „Авангард Прима“, 2017, 446 с.). Тя може да се разглежда като продължение на *Теория на терминологията* и е посветена на терминографията като наука и практика (първата част), на терминологичните сборки (втората част) и на важния въпрос за стандартизацията на терминологията (третата част). Всичките тези приложни аспекти на терминологията са разгледани много подробно. Тази последна засега монография на М. Попова е много полезна в терминологичната практика.

Опитахме се накратко да представим внушителното по обем научно творчество на М. Попова, включващо над 300 публикации, които със своите новаторски и оригинални идеи очертават пътя на съвременната терминологична наука. Във всички свои трудове авторката не само многостранно и задълбочено изследва поставените проблеми в теоретичен план, но и създава оригинални методики за тяхното приложение в терминологичната практика и в работата на специалистите от отделните научни и професионални области. За високата стойност на нейната научната работа свидетел-

ства и признанието ѝ в чужбина, участието ѝ в международни авторски колективи, съставили няколко многоезични терминологични глосария, участието ѝ в ръководството на три международни организации по терминология: Международната организация за унификация на терминологичните неологизми, Международната федерация на терминологичните банки и Съветът по терминология към Международния комитет на славистите. Член е на редакционната колегия на международното списание NEOTERM, зам. главен редактор на международното списание „Славянское терминоведение“.

Мария Попова е създател и дългогодишен ръководител на единственото в България специализирано научно звено по терминология – Секцията по терминология и терминография в Института за български език към БАН, която е национален експертен център по българска терминология. Като ръководител на тази секция тя успява да създаде българска терминологична школа със свои ученици и последователи. Вярна на своето убеждение, че терминознанието не трябва да бъде само теоретичен дял от науката за езика, а пряко ориентирана към практическите нужди на другите учени и на цялото общество дейност, М. Попова насочва работата на Секцията към изпълнението на проекти, резултатите от които могат да бъдат полезни на най-различни институции, организации, учреждения, фирми, граждани, учебни заведения и пр. Насочена към непосредствено приложение в практиката и целяща да отговори на нарасналата нужда на обществото от специализирана терминологична литература е изработваната в секцията поредица от терминологични речници на основните термини в българската наука. Речниците се изработват по идея и по обща концепция на М. Попова. Те са с тълковно-енциклопедичен характер, представят в систематизиран вид, ясно, точно и на достъпен език знания от най-различни научни области и са надежден източник за справки относно формата и значението на термините. Отново под ръководството на М. Попова и с активното ѝ участие е издаденият през 2001 г. от Академично издателство „Проф. Марин Дринов“ *Правописен речник на българската научно-техническа лексика*. Той има много съществен принос за развитието на лексикографската теория и практика. Тук за първи път върху единна теоретико-методологична основа е осъществена правописна нормализация на научно-техническата терминология. Словникът на речника представлява единствената сбирка на научно-техническа лексика у нас. Речникът не само фиксира съществуващите термини, но и дава препоръка за правилната форма.

Машабите на делото на един учен се измерват не само с конкретните му постижения, но и с това, дали е съумял да създаде последователи, които, вдъхновени от идеите му, да пожелаят да вървят по неговия път въпреки всички трудности. С право можем да кажем, че М. Попова е създала българска школа по терминология. И днес ние, нейните ученици, с благо-

дарност искаме да заявим, че освен блестящ учен и учител, тя е и прекрасен човек, много добър и скромен, много мил, сърдечен и внимателен човек. Не само в науката, но и в живота тя винаги е готова да предложи идея, да даде съвет, като непрекъснато се стреми да бъде полезна и да раздава на хората най-доброто от себе си.

Трябва да се спомене и една не толкова известна, но много важна страна от дейността на М. Попова – нейната грижа за бездомните животни и за природата. Самата тя изключително много се гордее с това, че издига глас срещу жестокостите към животните и срещу безогледното унищожаване на природата. През 2005 г. М. Попова стана авторка на публикация със заглавие „Ако можеха да говорят“ (по Йовков). Не сте ли си задавали въпроса какво биха ни казали растенията и животните, ако наистина можеха да говорят? Каква история на своя живот биха споделили с нас? Похвални са усилията на М. Попова за защита на природата и на бездомните животни. Лично тя е участвала в десетки инициативи срещу произволното изсичане на дървета и срещу избиването на кучета и котки.

В заключение ще кажа, че българската филологическа наука с право може да се гордее, че има такъв изтъкнат и международно признат учен като чл.-кор. Мария Попова – водещият български и един от водещите световни специалисти по терминология, доайенът на българското терминологично знание, поставил основите на нов етап в неговото развитие. Затова от

все сърце ние ѝ пожелаваме здраве и спокойствие, за да има възможност да продължи своето научно дело, да може и по-нататък да ни предава знанията си и да продължи да бъде един от хората, които достойно дават пред света облика на съвременното българско езикознание. Чл.-кор. Мария Попова е духовна майка на всички свои преки ученици, попили нейните научни и житейски уроци и вече тръгнаха по собствен научен път. Имам честта и удоволствието сред тези щастливци да съм и аз и от свое и от тяхно име ще кажа:

НА МНОГАЯ ЛЕТА, МИЛА УЧИТЕЛКО!

Кристияна Симеонова / Kristiyana Simeonova

✉ *Гл. ас. д-р Кристияна Симеонова*
krisi1@mail.bg

✉ *Assist. Prof. Kristiyana Simeonova, PhD*
krisi1@mail.bg

Публикувано: 30 юни 2022

Published: 30 June 2022